

JOODS MONUMENT BAARN

**Gedenkboekje bij de onthulling van het
Joods Monument op 27 januari 2016 te Baarn**

Het was koud, heel koud

Het was koud, heel koud toen op 27 januari 1945 Russische troepen het vernietigingskamp Auschwitz bevrijdden. De uitgehongerde en nauwelijks geklede gevangenen van het Nazi Regime waren de schaarse overlevenden van 6 miljoen joden, maar ook Roma's en Sinti. Het was moord georganiseerd als een industrie, waarvoor uit heel Europa slachtoffers moesten worden geleverd. Uit Nederland vertrok elke dinsdag een trein met 2000 mensen. Vaders en moeders, kleinkinderen en grootouders, broers en zusters, zonder onderscheid, op weg naar de gaskamers in Auschwitz, Sobibór. Wanneer zij gearresteerd waren voor verzet werden zij doorgestuurd naar concentratiekampen zoals Mauthausen, Dachau. Daar stierven zij meestal binnen zes weken, van uitputting.

In Baarn op 27 januari 2016 is nabij het bevrijdingsmonument op het Stationsplein een gedenkteken onthuld met de namen van de 45 zo uit Baarn weggevoerde joden. Het is 71 jaar na het einde van de Holocaust.

Het is nooit te laat om te herinneren.
Want wie herinnerd wordt, blijft bestaan.
Een afgebroken naamloos geworden leven krijgt opnieuw zin.

Het is nooit te laat om te herdenken.

Te herdenken dat mensen
buiten hun menselijke maat kunnen treden als daders,
buiten hun menselijke maat moeten treden als slachtoffer.
Maar dat ook voor het beëindigen van oorlog en vervolging
offers en mensenlevens gevraagd worden, opnieuw
buiten de menselijke maat.

Het is nooit te laat om te gedenken.

Het pijnlijk verleden moet de spiegel blijven voor ons heden.
Dan kunnen we dankbaar zijn dat wij binnen
onze menselijke maat kunnen leven.
In een democratie die voor onze samenleving
vrede nastreeft en veiligheid. En kunnen wij in mededogen
de slachtoffers herkennen van nieuwe regimes
die de menselijke maat met voeten treden.

Zo wordt de nagedachtenis van de slachtoffers van toen
ons tot zegen in de samenleving van nu.

Judith Belinfante

*Voormalig directeur Joods Historisch Museum Amsterdam,
Nationaal Comité Herdenking en Viering 4 en 5 mei*

Hadasse Abram–van Praag, Torenlaan 48

Hadasse werd geboren in Amsterdam op 18 april 1907. Daar trouwde zij met Abraham Abram op 30 maart 1933. Op 9 april 1941 werden zij komende uit Amsterdam ingeschreven in het Baarnse bevolkingsregister, kerkgenootschap Nederlands-Israëlitisch. Zij staat als Hadassa ingeschreven, maar volgens joodse archieven moet dat Hadasse zijn, met e als laatste letter in plaats van een a.

Het gezin woonde respectievelijk op Burgemeester Penstraat 67 en op Torenlaan 48. Haar man Abraham en beide kinderen hebben de oorlog overleefd. In het bevolkingsregister staat dat Hadasse op 7 april 1943 niet meer in de Baarn aanwezig was. Ze werd ambtshalve uitgeschreven met de aantekening ‘Vertrokken Onbekend Waarheen’. ‘Onbekend Waarheen’ blijkt Kamp Westerbork te zijn geweest, waar het archief aangeeft dat Hadasse daar aankwam op 13 juli 1944. Enkele maanden later, op 3 september 1944, werd zij op transport gesteld naar Auschwitz. Een maand later vertrok Hadasse met 300 vrouwen uit Auschwitz-Brikenau naar Kamp Gross Rosen. Ze werd in het werkkamp Liebau geplaatst onder nummer 74344. Liebau was een buitenkamp in het zuiden van Polen bij de grens met Tsjechië. Ze werkte daar onder dwang in de oorlogsindustrie. Liebau was geen ‘Vernichtungslager’, maar er overleden wel vrouwen door uitputting en ondervoeding, ook Hadasse. Zij stierf op 17 november 1944 en werd begraven op het kerkhof van het plaatsje Libau.

Rita Barmé, Nassaulaan 4

Rita groeide op in een welvarend gezin. Vader Benno Barmé had een metaalfabriek, die hij verkocht toen duidelijk werd dat er in Duitsland geen plaats was voor niet-arische mensen. Zijn vermogen zette hij vast in Duitsland in de overtuiging dat alles na de val van Adolf Hitler wel weer in orde zou komen. Dat zou helaas niet zo zijn: hij raakte alles kwijt.

Rita was geboren in Küllenhahn bij Wuppertal op 5 juli 1923. Voordat het gezin uit Duitsland naar Nederland kwam was Rita met haar broer Richard op een Zwitserse kostschool. Eenmaal in Nederland gingen Rita en Richard naar het Baarnsch Lyceum, waar Rita in 1941 haar HBS-B diploma haalde. Richard is na veel omzwervingen via Zwitserland en Spanje naar Engeland gegaan, waar hij opgeleid werd tot geheim agent. Hij werd gedropt boven Zoetermeer. Na zijn arrestatie is hij op de Waalsdorpervlakte gefusilleerd. Hij heeft, evenals zijn zuster Rita twee jaar eerder, in het Oranjehotel gezeten. Omdat hij niet als jood is gefusilleerd, maar vanwege zijn illegale activiteiten, staat zijn naam op de plaquette met verzetsstrijders en niet op die van joodse Baarnaars. Rita meldde zich aan bij het verzet in Baarn en verrichtte onder andere koerierstaken. Zij werd verraden door de Hagenaar P.J.M, die daarvoor tipgeld kreeg. Daardoor werd Rita gearresteerd toen zij een ander joods gezin hielp naar Zwitserland te ontsnappen. Volgens de Leidse Courant van 2 februari 1950 werd de verrader door de speciale kamer van de Haagse rechtbank veroordeeld tot 5 jaar gevangenis straf.

Rita's naam staat in de Dodenboeken van de gevangenis in Scheveningen het 'Oranjehotel'. Daar stond op een ochtend op de muur gekalkt: "In deze bajes zit geen gajus, maar Hollands glorie, potverdorie". Op de Erelijst van het Oranjehotel staat onder nummer V904:

Lid verzetsorganisatie. Gearresteerd 25 November 1942 van dien dag tot 10 December 1942 in het "Oranjehotel" gezeten – toen naar het Oosten vervoerd- verder onbekend.

Wij weten nu dat de onbekende bestemming Kamp Westerbork was, waar zij diezelfde dag werd ingeschreven. Dat was in de jaren '40-'45 het beruchtste doorgangskamp in Nederland. Daar vandaan werden meer dan 100.000 Joden naar Auschwitz en Sobibór getransporteerd. Slechts een honderdtal overleefde dat. Rita was één van die Joden die doorgezonden werden naar Auschwitz. Dat gebeurde op 12 december 1944, twee dagen na aankomst in Westerbork. In Auschwitz werd zij op 15 december vermoord.

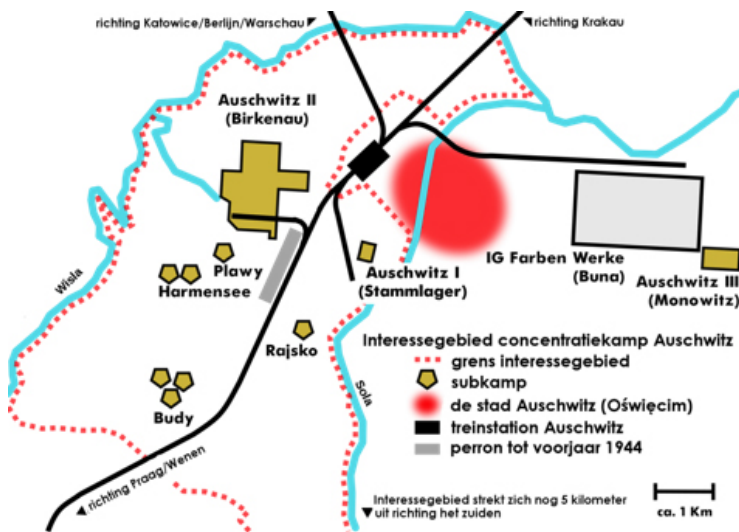
Vader Benno en moeder Dina Barmé kwamen in 1943 na verraad via Westerbork in Theresiënstadt terecht, waar zij wonder boven wonder de oorlog overleefden. Ze vestigden zich in Amsterdam. Na het overlijden van Benno ging moeder Dina in Zwitserland wonen, waar zij op 97 jarige leeftijd overleed.

Deze Stolpersteine werden op 24 november 2015 geplaatst voor het geboortehuis van Rita en Richard in Wuppertal

Annie kreeg een dochter, Wilhelmina. Hein heeft die geboorte niet mogen meemaken. Hij was verraden en werd onder de ogen van zijn zwangere vrouw op straat opgepakt en op transport gesteld naar Westerbork, waar hij in augustus 1944 werd ingeschreven onder nummer B9128. Het archief van Kamp Westerbork geeft aan dat hij op 3 september naar Auschwitz werd getransporteerd, waar hij op 31 december 1944 zou zijn overleden. Die datum geeft ook de Oorlogsgravenstichting. Het Utrechts Archief geeft echter als overlijdensdatum de volgende dag: 1 januari 1945. Een kampgenoot, de heer Cohn, stelt dat Hein naar Gross-Rosen is getransporteerd en daar in maart 1945 nog gezond is gesignaleerd.

In Yad Vashem meldt zijn broer dat Hein tijdens de dodenmars zou zijn omgekomen in de regio Auschwitz. Wij houden de overlijdensdatum aan van de Oorlogsgravenstichting en Kamp Westerbork: 31 december 1944.

Schematisch overzicht van Auschwitz met buitenkampen.

Saul Cardozo, Judith Cardozo–Abas en Sara Abigaël, Zandvoortweg 90

Saul werd geboren op 24 april 1910 in Amsterdam. Hij was koopman in galanteriën. Saul trouwde op 16 december 1936 met Judith Abas, geboren 27 februari 1908 in Amsterdam. Hun dochter Sara Abigaël, werd geboren op 29 november 1937, eveneens in Amsterdam. Zij werden op 19 juni 1940 ingeschreven in het Baarnse bevolkingsregister met de vermelding van hun godsdienst: Portugees-Israëlitisch.

De families Cardozo en Abas

In het najaar van 1942 is het gezin ondergedoken, zoals blijkt uit het onderstaande bericht in het Algemeen Politieblad, nr 42, 22 oktober 1942, 1188, bericht 2418.

De Commissaris van Politie te Baarn verzocht opsporing van Saul Cardozo, zijn vrouw Judith Cardozo-Abas en hun dochter Sara Abigaël. Zij bezaten de Nederlandse nationaliteit, waren woonachtig in Baarn en zij werden ervan verdacht van woonplaats te zijn veranderd zonder de daartoe vereiste vergunning te hebben.

Met een dergelijke omschrijving werden joden vaak aangeduid die waren ondergedoken. Toch werd ook dit gezin opgepakt. In het bevolkingsregister van de gemeente Baarn staat: op 31 december 1942 naar Westerbork vertrokken. Volgens de documenten van kamp Westerbork werden moeder Judith en dochter Sara daar ingeschreven op 28 november 1942. Saul op 11 december van dat jaar.

Hij verblijven relatief lang in dat Drentse kamp. Pas op 18 januari 1944 schrijft Kamp Westerbork: ‘vertrokken naar Theresiënstadt-Auschwitz’. Daar werden moeder Judith en de nog maar zes jaar oude Sara op 21 oktober 1944 door de SS in de gaskamer vermoord. Het verzetsmuseum in Dachau schrijft dat Saul Cardozo er op 17 november 1944 aankomt en wordt geregistreerd onder gevangenen nummer 127898.

Het Aussenkommando Kaufering, waar Saul Cardozo wordt gevangen gezet, bestaat uit diverse locaties en er is niet met zekerheid vast te stellen in welke van de 11 buitenkampen hij als laatste verbleef. Bekend is wel dat in deze kampen na de bevrijding door de Amerikaanse 12th Armoured Division en 101 Airborne op 29 april 1945 grote aantallen doodzieke gevangenen werden aangetroffen. Vermoedelijk was Cardozo een van hen en overleed hij in een Kaufering locatie op 4 mei 1945 op 35-jarige leeftijd.

*De beruchte poort van Dachau met de tekst “ARBEIT MACHT FREI”.
Dit bord is in 2015 gestolen.*

Op 26 april 1945 gingen 10.000 gevangenen uit het kamp op dodenmars, waarbij velen omkwamen. Het kamp werd op 29 april door Amerikaanse troepen bevrijd, waaronder de Rainbow Division. Zij konden nog ongeveer 30.000 joden bevrijden, waarvan helaas echter velen kort na de bevrijding overleden aan ontberingen en ziektes als tyfus. Volgens het Digitaal Joods Monument stierf Saul aan het eind van de oorlog in Midden Europa op 4 mei 1945. Het verzetsmuseum in Dachau geeft aan dat hij daar zou zijn overleden op 4 mei 1945.

Paul Siegfried Cohen en Gerda Cohen–Bergmann, Nassaulaan 23

Paul Siegfried werd geboren op 1 januari 1912 in Altona bij Hamburg. Hij trouwde met Gerda Bergmann, die op 17 november 1915 was geboren in Birkenheim.

Op 29 oktober 1940 werd het gezin Cohen ingeschreven in Baarn met de aantekening Nederlands-Israëlitische godsdienst. Paul was administrateur. Zij verhuisden drie keer in Baarn naar een ander adres. Het is niet bekend of zij verraden zijn of dat de Duitsers hen via het bevolkingsregister op het spoor kwamen. Na hun arrestatie kwamen hij en zijn echtgenote op 3 oktober 1942 aan in Westerbork.

Gerda Cohen–Bergmann

Vanuit Westerbork vertrokken Gerda en haar man Paul Siegfried op 16 februari 1943 naar Auschwitz. Volgens het archief van het Digitaal Joods Monument overleed Gerda daar op 19 februari 1943. Dat was vrijwel direct na aankomst vanuit Westerbork. Gegevens over Gerda zijn ook terug te vinden in de Sterbebücher van Auschwitz. Daar wordt vermeld dat ze zou zijn overleden op 4 maart 1943. Dat zou een week later zijn.

Bij nader onderzoek wordt de datum 19 februari 1943 ons door Kamp Westerbork geadviseerd als officiële overlijdensdatum. Paul Siegfried werd geselecteerd voor werk in Auschwitz en heeft bij wet de overlijdensdatum 30 april 1943 gekregen. Het Sterbebuch geeft geen informatie over hem.

Georg Richard Frank, Anna Frank-Meisel en Martha Marianne Frank, Amaliaaan 2

Georg Richard Frank werd op 16 mei 1887 in Mainz geboren. Hij trouwde met Anna Meisel, geboren in Darmstadt op 13 mei 1891. Zij kregen in Königsburg op 12 augustus 1917 een dochter, Martha Marianne. Onbewust van het drama dat tien jaar later zou volgen week het gezin uit naar Baarn, waar zij werden ingeschreven op 7 november 1933. Als kerkgenootschap vermeldt het Baarnse bevolkingsregister van de ouders Nederlands-Israëlitisch.

Van Martha Marianne vermeldt het bevolkings- register echter Evangelisch-Luthers. Zou dat zijn om haar joodse afkomst te verbergen? Vader Georg Richard was van beroep fotograaf.

Vanuit Baarn studeerde Martha aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten te Amsterdam. Of het gezin verraden is konden wij niet nagaan, maar vader Georg en moeder Anna kwamen zonder hun dochter op 29 januari 1943 vanuit Vught in Westerbork aan. Pas op 14 september gingen zij door naar Theresiënstadt en van daar op 12 oktober naar Auschwitz. Vader Georg stierf daar op 15 oktober 1944, moeder Anna een week later op 23 oktober 1944.

Van Martha is niet bekend of zij in Vught heeft gezeten. Wel vermeldt de administratie in Westerbork dat zij daar aankwam en werd ingeschreven op 20 augustus 1943. Van Westerbork ging Martha op 18 januari 1944 door naar Theresiënstadt. Daar stierf zij op 24 september 1943.

Martha Marianne Frank werd slechts 26 oud.

Over Theresiënstadt in het westen van Tsjecho-Slowakije, het huidige Tsjechië, is na de oorlog bekend geworden dat het Deense Rode Kruis na veel druk eind 1943 toestemming kreeg om in 1944 het kamp te bezoeken.

De nazi's hadden daar toen cafés en winkels gebouwd om het geheel de aanblik te geven van een normale woonplaats.

Om de overbevolking voor het Rode Kruis verborgen te houden werden veel joden naar Auschwitz gestuurd. Daardoor zaten de overgebleven gevangenen in Theresiënstadt met niet meer dan drie mensen op een kamer. Helaas heeft dit onderzoeksteam zich laten bedriegen, want het Deense Rode Kruis was 'tevreden' over de opvang van de gevangenen en rapporteerde positief.

Toegangspoort Theresiënstadt

Meijer van der Heijm, Wilhelmina van der Heijm–Sanders, Jacob en Serah, Krugerlaan 1

Meijer van der Heijm, geboren in Rotterdam op 20 augustus 1903, was getrouwd met Wilhelmina Sanders. Volgens de gezinskaart uit Rotterdam werd zij daar geboren op 16 juli 1905. Het echtpaar had twee kinderen Jacob, geboren op 16 februari 1931 en Serah Elizabeth, geboren op 27 juni 1933, beiden te Rotterdam.

De onderstaande foto's zijn afgestaan door Clementine Lens, het toenmalige kindermeisje, aan het gemeentearchief van Rotterdam. Die stad werd op 13 mei 1940 door de Duitsers hevig gebombardeerd om Nederland te dwingen tot overgave. Het gezin van der Heijm zocht buiten het platgebombardeerde Rotterdam een andere woonplaats en kwam daardoor in Baarn terecht.

Op 1 april 1941 werd het gezin in het Baarnse bevolkingsregister ingeschreven; kerkgenootschap Nederlands-Israëlitisch. Vader Meijer had een eigen goedlopend bedrijf in radio- en elektrische artikelen. Daarnaast bemiddelde vader Meijer onder andere bij het verkrijgen van reis- en verhuisvergunningen, zoals hieronder blijkt uit het Joodsch Weekblad van 1 mei 1942.

Baarn

Het bureau Baarn van den Joodschen Raad voor Amsterdam deelt mede, dat ten huize van den heer M. v. d. Heym, Krugerlaan 1 te Baarn, *nitsluitend van 10 tot 12 uur* iederen dag, behoudens Zaterdag, reisvergunningen worden afgegeven. Voor aanvragen voor verhuisvergunningen geldt dezelfde tijd.

Vader Meijer van der Heijm

Moeder Wilhelmina van der Heijm–Sanders met Jacob en Serah Elisabeth

Het gezin was in goeden doen. ‘s Zomers verbleven zij wel twee maanden in Scheveningen. De onderstaande advertentie stond in het Joods Weekblad van 12 december 1941.

BAARN
Gevraagd in 2 lib. gezinnen 2 MEISJES (zusters of vriendinnen) voor de huishouding. Hulp aanwezig.
v. d. HEYM, Krugerlaan 1, B a a r n. 7549

Jacob van der Heijm was 12 jaar oud toen hij in 1943 in Polen werd omgebracht

Serah Elisabeth van der Heijm was slechts 10 jaar toen zij in 1943 in Polen werd omgebracht

In het Algemeen Politieblad van 22 oktober 1942 staat het volgende:
De Commissaris van Politie te Baarn verzocht opsporing van Meijer van der Heijm, zijn vrouw Wilhelmina van der Heijm-Sanders en hun kinderen Jacob van der Heijm en Serah Elisabeth. Zij bezaten de Nederlandse nationaliteit, waren woonachtig in Baarn en zij werden er van verdacht van woonplaats te zijn veranderd zonder de daartoe vereiste vergunning te hebben.

Met deze omschrijving werd in de regel aangeduid dat de betreffende mensen vermoedelijk waren ondergedoken. Het bevolkingsregister van Baarn vermeldt dat zij op 7 april 1943 niet meer in de gemeente aanwezig waren en ambtshalve werden uitgeschreven met daarbij de opmerking “Vertrokken Onbekend Waarheen”.

Uit het JOKOS-dossier is bekend dat er een claim is ingediend voor vergoeding van waardevolle voorwerpen ingeleverd bij de rooibank Lippmann-Rosenthal. Het JOKOS Dossier is opgebouwd rondom claims die na de oorlog bij de Bondsrepubliek Duitsland werden ingediend voor tijdens de oorlog geroofde inboedels en waardepapieren.

Het archief van kamp Westerbork had bij het ter perse gaan van dit gedenkboekje geen verdere gegevens van de familie. Uit andere bronnen weten wij echter dat het gezin probeerde naar Zwitserland te ontkomen. Ze zijn in Frankrijk opgepakt en via Drancy naar Auschwitz getransporteerd. “Stambomen van Nederlandse Joodse Families” schrijft dat moeder Wilhelmina en de beide kinderen vermoord werden op 1 september 1943 in Auschwitz-Birkenau; vader Meijer een maand later op 1 november 1943.

De beruchte toegangspoort van Auschwitz-Birkenau

Birkenau was een Vernichtungslager bij de Poolse plaats Auschwitz, waar gevangenen meestal direct na aankomst werden vergast. In tegenstelling tot gevangenen in werkkampen werden zij niet opgenomen in de Sterbebücher van Auschwitz.

Walter Julius Israël Heinemann en Trude Heinemann–Kirchheimer, Kettingweg 11

Walter Julius werd geboren in Düsseldorf op 26 juli 1896. Hij trouwde met Karoline Margarete Frank. Samen kregen zij twee kinderen, Rolf en Hans. Het huwelijk werd echter ontbonden en de scheiding werd uitgesproken.

Op 23 oktober 1940 werd Walter in Baarn ingeschreven, waar hij op 23 juli 1942 trouwde met Trude Kirchheimer, geboren in Grombach op 14 januari 1905. Dit was ook voor haar een tweede huwelijk. De archieven van Baarn geven aan dat beiden op 9 april 1942 vertrokken naar Westerbork.

In de data base www.holocaust.cz staat over Trude:

Born 14.01.1905

Transport XXIV/2 no. 312 (Westerbork -> Terezin)

Transport Eo no. 1319 (Terezin -> Auschwitz)

Murdered

Pas op 18 januari 1944 vertrokken zij uit Westerbork naar Theresiënstadt (Terezin) in Tsjechië. Daar brachten zij de zomer in gevangenschap door. In september 1944 werd daar een propagandafilm opgenomen. De joodse kampbewoners mochten sporten en winkelen alsof het een vakantiecamp was dat Hitler aan de Joden aanbood. Toen de film gereed was werden de acteurs en de regisseur naar Auschwitz gestuurd om daar vergast te worden.

Op 6 oktober 1944 gingen ook de Heinemanns vanuit Tsjechië naar het Poolse Auschwitz, waar zij op 8 oktober 1944, kort na aankomst, hetzelfde lot ondergingen als de filmploeg.

Gedenkstenen Theresiënstadt.

In het kamp kwamen ruim 10.000 kinderen om het leven.

Hermann Kurt Hirschfeldt, Eemstraat 32

Hermann Kurt werd geboren op 1 augustus 1878 in Culmsee (het tegenwoordige Poolse Chelmza). Met zijn broer had hij een groot bedrijf voor houtbewerking. Zo groot, dat ze een eigen spoorlijn naar de fabriek lieten aanleggen. De broers kregen de bijnaam “Holzkönige von der Spree”. Zoals zo velen in dit gedenkboekje kwam ook Hermann Kurt uiteindelijk na de Kristallnacht (november 1938) voor zijn veiligheid naar Nederland. Op 31 maart 1941 werd hij ingeschreven in Baarn. Hij trouwde op 12 december 1929 in Berlijn met Betty Zahn. Voor zover bekend woonde hij zonder familie in Baarn.

Volgens het Baarnse register verhuisde Hermann Kurt naar Amsterdam. Dat zal niet vrijwillig, maar op last van de bezetter zijn gebeurd. Hij werd op 18 mei 1943 in Westerbork ingeschreven, waar hij een jaar bleef. Dat is ongebruikelijk lang, want Westerbork was voornamelijk een doorgangskamp.

Op 15 mei 1944 werd hij naar Bergen- Belsen gevoerd. Het is aannemelijk dat hij in één van de werkkampen werd geplaatst, want hij overleed pas een jaar na aankomst in Bergen-Belsen op 24 mei 1945. Het digitale register van Oorlogsgravenstichting geeft de volgende informatie:

*<http://srs.ogs.nl/slachtoffer/64156/hermann-kurt-israel-hirschfeldt>
Hermann Kurt Israel Hirschfeldt; Conc. kamp Bergen-Belsen te Bergen-
Belsen Datum: 24 mei 1945.*

Er kan niet met zekerheid worden vastgesteld of dit de exacte datum is. Na de bevrijding is waarschijnlijk een maand later een verzamelijst gemaakt. Het is aannemelijk dat Hermann Kurt hij bij de bevrijding van het kamp op 15 april 1945 reeds met één been in het graf stond en later alsnog op 24 mei is overleden.

Gedenkteken voor het voormalige concentratiekamp Bergen-Belsen

Het kamp Bergen-Belsen op de Lünenburger Heide bij Hannover werd op 15 april 1945 door de Britten bevrijd. Dat was geen bevrijdingsfeest, want de gevangenen lagen meer dood dan levend in de barakken. Kapitein William Roach beschreef het kamp als volgt: “Er was geen geluid of teken van leven. De gevangenen glimlachten zelfs niet, ze lagen daar en starden ons aan. En de meesten van ons starden eenvoudigweg terug.” Duizenden gevangenen zijn in de maanden volgend op de bevrijding van het kamp alsnog overleden door de geleden ontberingen, ondervoeding, dysenterie of tyfus. Dat was zeer waarschijnlijk het geval met Hermann Kurt Hirschfeldt. De Baarnse verzetsstrijder Gerard van Vulpen staat in Bergen-Belsen geregistreerd als zijnde overleden op 31 mei 1945. Het kamp was een maand eerder door het Britse leger bevrijd. De overlevenden werden naar een nabijgelegen kazerne gebracht en de barakken werden platgebrand vanwege de luizen en om besmetting met tyfus te voorkomen. In de maand na de bevrijding stierven toch nog 14.000 overlevenden aan ondervoeding, uitdroging en tyfus. Eind mei is er een verzamellijst van gestorven gevangenen gemaakt.

De wereldbekende Amsterdamse Anne Frank en haar zus Margot overleden eveneens in Bergen-Belsen. In 2015, zeventig jaar na de oorlog, is er bij het voormalige kamp een tot dan toe onbekend massagraf ontdekt.

Marcus Sander Israëls, Maria Israëls–de Beer en Astrid Israëls, Vondellaan 39

Vader Marcus Sander was op 14 november 1882 in Grijskerk geboren. Hij verdiende de kost als handelaar/reiziger in damesmode artikelen. Marcus trouwde in 1909 in Amsterdam met Bertha Drukker. Bertha overleed op 8 november 1924 in Bussum.

Zij hadden een dochter, Henriëtte, die op 14 oktober 1914 in Baarn werd geboren, de oorlog overleefde en op 5 maart 1985 in Baarn is overleden. Op 11 februari 1925 trouwde Marcus Sander met Frederika Con, die ook overleed. Zijn derde echtgenote, Maria Israëls–de Beer, werd in Amsterdam geboren op 23 juli 1894. Hun dochter Astrid werd eveneens in Amsterdam geboren en wel op 28 mei 1935.

Marcus Sander Israëls

Op 12 oktober 1916 werd Marcus Sander in Baarn ingeschreven, vertrok naar Bussum, maar werd op 13 september 1938 opnieuw ingeschreven. In Baarn is dochter Henriëtte geboren. Vrijwel alle familieleden van Marcus en Maria zijn in concentratiekampen om het leven gekomen.

Over de arrestatie van het gezin en hun aankomst in Westerbork hebben wij nog niets kunnen achterhalen. Wel weten wij uit het archief van Westerbork dat vader Marcus, moeder Maria en hun dochter Astrid op 11 september 1942 van Westerbork naar Auschwitz werden getransporteerd. Daar zijn zij alle drie op 14 september 1942 vermoord, vrijwel direct na aankomst. Meestal gingen de gevangenen regelrecht van de trein naar de gaskamer.

**Franz Klein, Gertrude Klein–Appelfeld en Kurt Erich Klein,
Nassaulaan 20**

Franz Klein werd op 6 februari 1899 in Praag geboren. Zijn beroep was scheikundige. Tot 1938 was hij getrouwd met Margarethe Reichmann. Zij was de moeder van Kurt Erich, die geboren werd in Aussig op 6 november 1930. Margarethe vertrok naar Chili, zodat zij de oorlog overleefde. Franz hertrouwde in april 1939 in Praag met Gertrude Appelfeld, die op 1 mei 1910 in Partschen-dorf (Tsjecho-Slowakije) was geboren. Zij werden in Baarn ingeschreven op 21 oktober 1940 en woonden op Nassaulaan 20. Hun kerkgenootschap was Nederlands-Israëlitisch.

Het is onbekend of zij via het bevolkingsregister of door verraad zijn gearresteerd. Wel bekend is, dat zij op 18 september 1942 in Westerbork werden ingeschreven waar ze twee dagen later vertrokken naar Auschwitz. Gertrude werd, evenals haar stiefzoon Kurt, omgebracht in Auschwitz op 24 september 1942. Het is onduidelijk waarom Franz niet meteen is vermoord. Waarschijnlijk heeft hij in een buitenkamp gewerkt of misschien zijn er medische experimenten op hem uitgevoerd. Hij overleed enkele maanden na zijn vrouw en zoon op 31 januari 1943.

Joodse medeburgers worden weggevoerd.

In het spoorwegmuseum in Utrecht staat nog een originele veewagen uit de oorlogstijd zoals die bij de transporten voor gevangenen werden gebruikt.

Josef Max Berthold Klestadt, Nicolaas Beetslaan 27

Josef, wiens roepnaam Berthold was werd op 13 november 1899 in Duisburg geboren. Na zijn studie werd hij rechter in Düsseldorf. Op 19 december 1931 trouwde hij daar met Ruth Grünthal. Zij ontvluchtten Duitsland samen met Josefs moeder Pauline Klestadt-Rhee, die in Naarden ging wonen. Ook zij zou slachtoffer van het nazibewind worden. Zij overleed in Sobibór op 26 maart 1943. In het Baarnse bevolkingsregister werd Josef ingeschreven op 22 oktober 1940; kerkgenootschap Nederlands-Israëlitisch. Eerste adres Dalweg 2 en later Nicolaas Beetslaan 27. De 'Kroniek van Baarn in de oorlogsjaren 1940-1945' schrijft op 2 november 1942: "Bij een buitenlandse jood op de Nicolaas Beetslaan worden ruiten ingegooid door een drietal onbekenden." Jozef dook onder, zoals blijkt uit het Baarnse archief. Op 7 april 1943 werd hij uitgeschreven met de vermelding 'Vertrokken Onbekend Waarheen'. Ze waren ondergedoken in Naarden. Een buurman verraadde hen voor f 7,50 en het gezin werd naar de Hollandse Schouwburg in Amsterdam gebracht.

Uit de archieven van Kamp Westerbork blijkt dat Josef daar aankwam op 6 maart 1943. Omdat er grote ruimteproblemen waren werd hij naar Kamp Amersfoort getransporteerd op 18 mei 1943. Dit was het eerste transport na de heropening van dat kamp. Josef kreeg in Amersfoort nummer 219. Op 11 juni 1943 werd deze groep al weer naar Westerbork teruggebracht. Op 1 februari 1944 werd hij naar Bergen-Belsen gevoerd. Zoon Gerd herinnert zich nog hoe hij in Bergen-Belsen vanwege de winterkou 's nachts dicht tegen zijn vader aan sliep. Toen Gerd op de morgen van 4 februari 1945 wakker werd voelde zijn vader koud aan. Hij was in zijn slaap overleden. Gerd, moeder Ruth en broer Peter overleefden zowel Westerbork als Bergen-Belsen. Terug in Baarn maakten de broers het lyceum af. Gerd stond als padvinder naast het kruis bij de onthulling van het monument op het Stationsplein. Nu staat zijn vaders naam daar op de plaquette met de namen van omgekomen joodse Baarnaars. In 1951 is Ruth Klestadt-Grünthal genaturaliseerd.

Het joodse geloof richt zich op het Oude Testament. De geboorte van Jezus Christus wordt echter in het Nieuwe Testament beschreven. De plaquette staat los van het vrijheidsmonument met een groot christelijk kruis, maar maakt wél deel uit van de herdenkingsgedachte.

Markus Krant, Jacomina Krant–Krant en Jozef Krant, Brinkstraat 14

Markus, geboren in Hilversum op 17 juni 1892, was getrouwd met Jacomina Krant, geboren op 2 juli 1894, eveneens in Hilversum. Daar werd hun zoon Jozef geboren op 17 augustus 1922. Zij hebben nog een zoon gehad: Meijer. Markus, Jacomina en Jozef werden op 9 oktober 1936 in Baarn ingeschreven; kerkgenootschap Nederlands-Israëlitisch. Markus staat geregistreerd als koopman galanteriën.

B 4 / N ^o 005570		NR. 114
Krant-- Markus-- 17 Juni 1892 Hilversum		Krant Markus op 17 Juni 1892 gem Hilversum land Nederland Laatste woonplaats in het Groot-Duitsche Rijk of in het Gouvernements-Gebied van het bezette Poolische gebied: Nation: Nederlander Vroegere nation: Kerkelijk gezinde: Nederl. Israëlitisch beroep of stand: Koopman in huish. art. Krant, Jacomina Gesl. Overl. op Aantal joodische grootouders in den zin van art. 2 der Verordening: vier
Krant, J koopman in huishoudelijke artikelen 22. JULI 1941 BAARN <i>P. P. P. P.</i>		

B 4 / N ^o 005568	HANDTEKENSCHRIJF, VERLEGERSCHRIJF <i>J. Krant, Krant</i> 	NR. 117
Krant-- Jacomina-- 2 Juli 1894 Hilversum NEDERLANDER Krant, M zonder 22. JULI 1941 BAARN <i>P. P. P. P.</i>		Krant Jacomina op 2 Juli 1894 gem Hilversum land Nederland Laatste woonplaats in het Groot-Duitsche Rijk of in het Gouvernements-Gebied van het bezette Poolische gebied: Nation: Nederlandsche Vroegere nation: Kerkelijk gezinde: Nederl. Israëlitisch beroep of stand: Krant, Markus Gesl. Overl. op Aantal joodische grootouders in den zin van art. 2 der Verordening: vier

Markus had een zaak in huishoudelijke artikelen in de Brinkstraat 14. De familie Krant was in die dagen bij menig Baarnaar bekend vanwege de ruime keuze in hun winkel.

Er woonden trouwens meer ‘Kranten’ in Baarn. In ieder geval heeft ene Mien Krant zeker tot halverwege de jaren zeventig in de Oosterstraat gewoond.

Jozef Krant

Over vader Marcus en moeder Jacomina Krant meldt het Baarnse bevolkingsregister dat zij op 12 juli 1943 naar Polen zijn vertrokken. Gegevens van Westerbork geven over dat vertrek meer informatie: Vader en moeder kwamen op 19 april 1943 in Vught aan. Op 7 augustus werden beiden naar Westerbork vervoerd, waar zoon Jozef op die datum reeds stond ingeschreven. Op 24 augustus werden ze alle drie naar Auschwitz getransporteerd. Drie dagen later werd moeder Jacomina Krant–Krant daar vermoord, op 27 augustus 1943. Zoon Jozef stierf in Auschwitz op 3 december 1943. Een maand later werd vader Markus omgebracht, op 9 januari 1944. Helaas heeft de gemeente Baarn geen stamkaarten meer om dit alles tot in detail te verifiëren.

Een oudere Baarnse vertelt over haar kindertijd:

“Ik herinner me nog goed, dat Meneer Krant, een Joodse man, die in de Brinkstraat een manufacturenwinkel had, was opgehaald door de Duitsers. Hij woonde ergens in de buurt van de Veldheimweg. Hij liep op blote voeten, een lange broek met bretels en een hemd aan met z’n handen op z’n rug gebonden tussen twee Duitsers, die geweren in hun hand hadden. Ik stond op het tuinhekje en herinner me mijn gevoel van onbegrip en onmacht, ik was sprakeeloos. Wanneer dat precies is geweest weet ik niet meer. Na de oorlog is meneer Krant niet meer teruggekomen.”

Jozef Lezer en Sara Lezer–Speijer, Van Wassenaarlaan 14

Jozef werd op 5 juni 1880 in Assen geboren. Zijn echtgenote, Sara Lezer–Speijer, was geboren op 15 september 1891 in Rotterdam. Daar trouwden zij op 5 oktober 1922. Zij werden ingeschreven in Baarn op 11 november 1938, kerkgenootschap Nederlands-Israëlitisch. Voor zover bekend kwamen zij uit een welgestelde familie, waarvan de waardevolle bezittingen in handen vielen van de beruchte Lippmann-Rosenthal bank. Daar is ook, helaas vergeefs, officieel een claim voor teruggave ingediend. Het Baarnse Bevolkingsregister geeft aan dat zij op 15 oktober 1942 naar Amsterdam vertrokken. In die tijd vertrokken veel joodse Baarnaars naar Amsterdam. De omstandigheden in die tijd kennende, veronderstellen wij dat het onvrijwillig is geweest. In het boekje ‘Baarn in Oorlogstijd’ van J.K. van Loon lezen wij dat op 28 september 1942 de eerste Jood in Baarn door de Sicherheitspolizei werd gearresteerd. Of dat de heer en mevrouw Lezer waren is niet zeker. In ieder geval hoorden zij tot de groep die via de Hollandse Schouwburg werd gedeporteerd. In het Baarnse bevolkingsregister vond Bert Onclin bij zijn onderzoek inder-tijd geen verdere details. Het is echter vrijwel zeker dat de heer en mevrouw Lezer gedwongen naar Amsterdam gingen. Beiden kwamen op 29 september 1943 in Westerbork aan. Van daaruit gingen zij op 19 oktober 1943 naar Auschwitz, waar beiden vrijwel direct na aankomst op 22 oktober 1943 werden vermoord.

Overzicht Kamp Auschwitz-Birkenau

Hans Gustav Messow en Meta Messow–Nehab, Faas Eliaslaan 2

Hans werd geboren op 24 september 1870 in Berlichen. Zijn vrouw Meta werd geboren op 8 september 1887 in Reudnitz. Zij trouwden op 8 januari 1908 in Dresden. Samen met Kurt Hirschfeldt, die eerder in dit boekje is beschreven, had Hans Gustav een indrukwekkende houtbewerkingsfabriek in Karlshorst. Zij waren de “Holzkönige von der Spree”. De zakenpartners kwamen in Baarn wonen.

Hans Gustav Messow

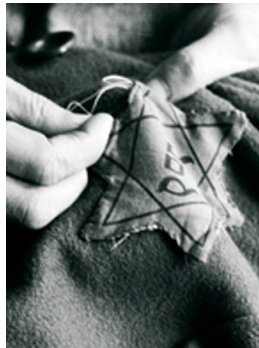
In het Baarnse bevolkingsregister staat dat Hans en Meta op 25 oktober 1940 uit Berlijn in Baarn kwamen. Ze woonden respectievelijk op Prinses Julianaan 2, Tromplaan 1 en Faas Eliaslaan 2. Zij zouden twee kinderen hebben gehad. Irene Sara Messow trouwde met de Baarnaar Johannes (Jan) F. A. C. Wijsmuller. Beiden hebben de oorlog overleefd en vestigden zich in de Verenigde Staten. Marion Messow trouwde met de heer Bolesky. Van hen is bij het ter perse gaan van dit gedenkboekje niets naders bekend.

Hans en Meta Messow vertrokken in 1942 naar Amsterdam. Het kan zijn dat zij door de Sicherheitspolizei in Baarn werden gearresteerd en naar Amsterdam gevoerd. In het Amsterdams gemeentearchief is bekend dat een claim is ingediend voor teruggave van geroofde effecten en waardepapieren en voorwerpen, ingeleverd bij de roofofbank Lippmann-Rosenthal. Na hun (gedwongen?) verblijf in Amsterdam werden beiden op 1 mei 1943 ingeschreven in kamp Westerbork. Ze bleven daar in de zomer tot 21 september 1943. Op die dag werden zij uitgeschreven en naar Auschwitz vervoerd. Op zijn verjaardag, 24 september 1943, werd Hans samen met zijn echtgenote Meta in Auschwitz om het leven gebracht.

Arie Rootveld, Marianne Rootveld–Vuijsje en Abraham, Tulpstraat 26

Vader Arie werd in Amsterdam geboren op 13 september 1906. Hij trouwde met Marianne Vuijsje, geboren op 8 juli 1913 te Amsterdam. Daar werd hun zoon Abraham op 14 mei 1936 geboren. Zij verhuisden naar Baarn, waar ze komende uit Amsterdam op 27 april 1939 werden ingeschreven; kerkgenootschap Nederlands-Israëlitisch.

Het gezin woonde op Kerkstraat 1, later op Torenlaan 108 en in de Tulpstraat op nummer 26. De “Kroniek van Baarn in de Oorlogsjaren 1940-1945” schrijft op 17-18 januari 1941: “*A. Rootveld, pensionhouder alhier, in zijn woning door drie Duitse soldaten bedreigd en in het gezicht geslagen. Na hun vertrek bleek, dat zij boeken en brochures hadden meegenomen.*” De Kroniek meldt op 2 mei 1942 dat joodse ingezetenen verplicht zijn in het openbaar de Jodenster te dragen.

Al snel beginnen de eerste arrestaties van joodse Baarnars. Kennelijk dook het gezin Rootveld onder, gezien het volgende politiebericht:

De Commissaris van Politie te Baarn verzocht opsporing van Arie Rootveld, zijn vrouw Marianne Rootveld-Vuijsje en hun zoon Abraham. Zij bezaten de Nederlandse nationaliteit, waren woonachtig in Baarn en zij werden ervan verdacht van woonplaats te zijn veranderd zonder de daartoe vereiste vergunning te hebben. Algemeen Politieblad, 22 oktober 1942, bericht 2418

Het Baarnse bevolkingsregister vermeldt dat zij op 7 april 1943 niet meer in de gemeente aanwezig waren. Het gezin werd ambtshalve uitgeschreven met de aantekening ‘Vertrokken Onbekend Waarheen’.

Toch viel het gezin in handen van de bezetters, want ze werden op 20 juni 1943 ingeschreven in Kamp Westerbork en op 29 juni 1943 doorgestuurd naar Sobibór in Oost-Polen, waar alle drie op 2 juli 1943 werden vermoord.

Het Poolse kamp Sobibor, met dezelfde naam als het dorp, was opgezet als een vernietigingskamp voor Joden en Roma. Er stierven ongeveer 170.000 gevangenen. In tegenstelling tot andere kampen als Auschwitz en Treblinka was Sobibór geen werkkamp. Er waren wel enkele dwangarbeiderskampen zoals het buitenkamp Dorohucza, waar slechts enkele gevangenen de oorlog overleefden. Het enige doel van het hoofdkamp Sobibór was het uitroeien van gevangenen. De meesten stierven op de dag van aankomst.

Een ‘Sonderkommando’, bestaande uit gevangenen, moest waardevolle spullen zoals ringen en zelfs gouden kiezen of tanden van de lijken halen. Aanvankelijk werden de Sonderkommandos meteen daarna doodgeschoten. Dus moest voor elk transport een nieuw Kommando worden aangesteld. Later kwam er een vast Kommando, waarvan ook niemand de oorlog overleefde. Volgens de beschikbare gegevens zijn in het kamp Sobibór ten minste 34.295 joodse Nederlanders vermoord.

*Het eindpunt van de beruchte spoorlijn naar het kamp Sobibór:
30.000 Nederlandse joden kwamen hier om. De meesten werden na aankomst
naakt de gaskamers ingejaagd: de Himmelfahrtstrasse*

Gotthold Rosen en Rosa Rosen–Moses, Eemnesserweg 72

Gotthold werd op 24 juni 1877 geboren in Stolp. Rosa werd op 11 oktober 1882 geboren in Treptow an der Rega. De plaatsen lagen in Duitsland, nu in Polen. Op 5 september 1908 trouwden Gotthold en Rosa in Berlijn. In 1919 werd zoon Ernst geboren. Na de Kristallnacht (9-11-1938) waren joden niet meer veilig in Duitsland. Rosa's broer, die al jaren in Haarlem woonde, zorgde dat Gotthold, Rosa en Ernst in Heemstede konden wonen. Maar er was inmiddels in het bezette Nederland een wet, die joden verbood binnen 40 km van de kust (the Atlantic Wall) te wonen. Zo vestigden zij zich in Baarn, waar ze op 21 oktober 1940 in het bevolkingsregister werden ingeschreven; kerkgenootschap Nederlands-Israëlitisch.

Rosa Rosen-Moses

Gotthold Rosen

Op 31 augustus 1942 moesten Vader en moeder Rosen zich in Amsterdam melden. Ernst dook onder, heeft daardoor de oorlog overleefd en vestigde zich in Israël. Ook andere familieleden doken onder en overleefden de Shoah. Helaas werden Gotthold en Rosa, na opgesloten te zijn in Vught, op 30 januari 1943 naar Westerbork gebracht. Vandaar werden zij op 10 maart doorgestuurd naar Sobibór. Dat betekende dicht opeengepakt drie dagen en nachten in vee-wagens zonder eten, drinken of sanitair. Beiden zijn daar direct na aankomst op 13 maart 1943 vergast.

Wilhelm Ruthenburg, Piet Heinlaan 2

Wilhelm was geboren op 12 februari 1894 in Gütersloh. Volgens gegevens van het Baarnse bevolkingsregister kwam hij op 23 april 1938 uit Blaricum naar Baarn; kerkgenootschap Nederlands-Israëlitisch. Wilhelm trouwde in Baarn enkele weken later, op 10 mei 1938, met Emma Stern.

RUTHENBURG, Wilhelm	Baarn 3/19	9.5.44 1489 13.67
Baarn, Piet Heinlaan 2		
12.2.94 Gütersloh zonder veehandelaar geh.		
met: Ruthenburg-Stern, Emma 16.8.06		
✠ nly. Henri de Lange, Christend 10, de direct na aankomst te Auschwitz verzocht L.A. 5915.		

Bij een Jodenrazzia was Wilhelm kennelijk ergens ondergedoken, gezien het opsporingsbericht in het Algemeen Politieblad nr. 35 van 3 september 1942, bericht 1727:

De Commissaris van Politie te Baarn verzocht opsporing, aanhouding en voorgeleiding van de jood Wilhelm Ruthenburg, zonder nationaliteit, wonende te Baarn.

Zijn echtgenote Emma stond hier niet bij. In het bevolkingsregister staat dat hij op 7 april 1943 niet meer in de gemeente aanwezig was. Wilhelm werd met de aantekening “Vertrokken Onbekend Waarheen” uitgeschreven. In de archieven van Westerbork staat zijn aankomst vermeld op 9 mei 1944. Hij werd direct naar Auschwitz getransporteerd waar Wilhelm op 22 mei 1944 overleed. Zijn echtgenote Emma werd om een of andere reden niet gearresteerd. Het is mogelijk dat iemand op het gemeentehuis voor haar een “Niet Jood Verklaring” had afgegeven. Het is bekend dat zo’n verklaring door ‘goede’ ambtenaren werd afgegeven. Hoe het ook zij, Emma overleefde de oorlog. Zij kreeg in april 1952 de Nederlandse nationaliteit en is nog jaren in Baarn blijven wonen.

Anna Schellevis–Schijveschuurder, Dijkweg 25

Machiel Schellevis, geboren in Amsterdam op 17 April 1897, trouwde in 1921 met Jetje Leeman, die reeds in 1924 overleed. Op 7 oktober 1925 trouwde Machiel met Anna Schijveschuurder, geboren in Amsterdam op 23 oktober 1903. Twee kinderen zijn in Amsterdam heel jong overleden: Mozes op 14 februari 1928, 5 maanden oud en Mietje op 19 februari 1935, 3 jaar oud. Op 23 juli 1929 werd zoon Mozes in Amsterdam geboren.

Het gezin werd in Baarn ingeschreven op 29 april 1931, kerkgenootschap Nederlands-Israëlitisch. Machiel en Anna leefden al spoedig gescheiden van elkaar. Het bevolkingsregister is hierin niet duidelijk. Anna kreeg op 10 mei 1940 in Baarn een dochter, Rebecca, die zich nu nog steeds bewust is van die afschuwelijke periode. Voor zover bekend, vertrok Machiel weer naar Amsterdam met zoon Mozes (geboren in Amsterdam op 23 juli 1929).

Vader Machiel en zijn zoon Mozes werden in Amsterdam gearresteerd. Beiden zijn in 1942 in Auschwitz omgekomen. Mozes op 19 augustus 1942 en vader Machiel een maand later, op 19 september 1942.

Mozes Schellevis, zoon van Machiel en Anna Schellevis

Anna Schellevis-Schijveschuurder kreeg op 31 oktober 1935 in Baarn een tweede zoon, Jochanan, die de oorlog overleefde. Hij trouwde met Ans Heil. Jochanan overleed op 5 mei 2014 in Utrecht. Hij is op 12 mei 2014 vanuit De Ark op de Algemene Begraafplaats aan de Wijkamplaan in Baarn begraven. Dochter Rebecca Schellevis vertelt:

“Mijn vroegste herinnering is van 1943. Dat we een huiszoeking kregen, we moesten ons verstoppen, de zwarte laarzen liepen ons rakelings voorbij. Ik heb altijd moeite gehad met zwarte laarzen. Ook weet ik nog de dag dat mijn moeder is weggevoerd. Een buurjongen is met ons, mijn broertje en ik, op de fiets naar het station gegaan. Daar zagen we mijn moeder de trein in gaan en vertrekken. We mochten niet huilen want dan vielen we op en dat mocht niet.” Moeder Anna werd vanuit Baarn naar Vught gevoerd. Haar inboedel was al eerder geïnventariseerd. De archieven van Westerbork vermelden dat zij daar op 12 september 1943 aankwam. Reeds twee dagen later ging ze naar Auschwitz, waar ze op 17 september 1943 werd vermoord. Zo snel ging dat in die dagen. Volgens het Digitaal Joods Monument overleefden twee kinderen de oorlog. Dat waren Jochanan en Rebecca.

Ook Auschwitz had deze tekst boven de poort. Die werd in 2009 gestolen en in stukken in Polen teruggevonden. De dieven werden gearresteerd.

**Jozeph Schlesinger en Aaltje Schlesinger–van der Hoeden,
Mauvestraat 51**

Jozeph werd op 26 september 1870 geboren in Bonfeld. Hij en Aaltje Schlesinger–van der Hoeden, geboren op 4 oktober 1909 in Nijkerk werden in het Baarnse bevolkingsregister ingeschreven op 25 februari 1939. Beiden met de aantekening Nederlands-Israëlitisch. Ze trouwden op 14 maart 1939 in Baarn. Zoals verscheidene andere joodse Baarnaars vertrokken zij in 1942, waarschijnlijk onvrijwillig, naar Amsterdam. Van daaruit zijn ze naar kamp Vught getransporteerd. Van Vught kwamen zij op 29 september 1943 in Westerbork aan. Op 8 februari 1944 vertrok hun trein naar Auschwitz. Zoals zoveel anderen zijn ook zij kort na aankomst vermoord. Beiden kwamen daar op 11 februari 1944 om het leven.

De barakken van Auschwitz I

Auschwitz was een verzameling kampen bij de Poolse stad Auschwitz, waar meer dan een miljoen mensen om het leven kwamen, waarvan de meesten werden vergast in het kamp Auschwitz-Birkenau.

Barend Swaab, Susanna Swaab–de Bruin, Marianne en Nehemia, Oosterdwarstraat 1

De fotograaf Barend Swaab werd op 6 mei 1910 in Nijmegen geboren. Hij was getrouwd met Susanna de Bruin, geboren op 21 februari 1904 in Arnhem. Het echtpaar werd op 27 december 1938 in het Baarnse bevolkingsregister ingeschreven; kerkgenootschap Nederlands-Israëlitisch. Zij hadden twee kinderen, Marianne, geboren in Renkum op 6 januari 1932 en Nehemia, geboren in Laren op 28 juni 1936. In Baarn woonde het gezin eerst op Oosterstraat 21 en later in de Oosterdwarstraat op nummer 1. Die wijk stond bekend als ‘de hei’, want daar begon de Oosterhei. Het was toen het meest oostelijke deel van Baarn, de bebouwing hield op bij het slachthuis in de Ericastraat. Vermoedelijk dook het gezin Swaab onder, want in het bevolkingsregister van Baarn staat dat zij op 7 april 1943 niet meer in de gemeente aanwezig waren met de aantekening ‘Vertrokken Onbekend Waarheen’. Barend was overigens al eerder gearresteerd want hij kwam in 1942 in Mauthausen terecht. Al vrij snel na deze datum, volgens het bevolkingsregister, werd de rest van het gezin gearresteerd. Het archief van Westerbork geeft aan dat moeder Susanna en haar twee kinderen daar op 7 juni 1943 vanuit Vught aankwamen en de volgende dag naar Sobibór door reisden. Moeder Susanna, haar kinderen Marianne en Nehemia werden reeds twee dagen na hun vertrek uit Nederland, op 11 juni 1943, om het leven gebracht.

Er is een Liro-kaart van deze familie. Dat betekent dat namens de familie een claim bij de roofofbank Lippmann-Rosenthal ligt. Deze kaarten worden bewaard in het Nationaal Archief in Den Haag.

Vader Barend is niet in Westerbork geweest. Hij was al een half jaar eerder terecht gekomen in het beruchte kamp Mauthausen in Oostenrijk. Daar werden gevangenen doodgeslagen, opgehangen, of doodgeschoten. Velen stierven aan uitputting door uitbuiting van hun arbeidskracht, aan besmettelijke ziekten door de rampzalige hygiënische omstandigheden. Er was een trap van 186 treden naar de diepte van de granietgroeve, waar menigeen het leven liet. Zieke gevangenen liet men gewoon bevriezen, verhongeren; ze werden ook gedood met fenol-injecties of gifgas. Hoe Barend Swaab werd omgebracht is niet bekend. De datum echter wel: 7 oktober 1942.

Toegang tot Concentratiekamp-Gedenkplaats Mauthausen

De granietgroeve van Mauthausen.

Hoe verschrikkelijk de toestanden in Mauthausen waren blijkt wel uit de bekentenis van kampcommandant Franz Ziereis die door de Amerikanen zwaar gewond werd toen hij probeerde te ontsnappen. Hij vertelde dat Himmler opdracht gaf om gevangenen met 45 kg graniet rondjes te laten rennen tot ze er bij neervielen en daarna werden doodgeschoten. Vermelding: ‘op de vlucht neergeschoten’.

Verantwoording

Er zijn in het verleden verschillende activiteiten geweest om te komen tot een gedenkteken voor joodse Baarnars die in de Tweede Wereldoorlog zijn opgepakt en in de Duitse kampen zijn omgekomen.

Rond de eeuwwisseling adviseerde een gemeentelijke werkgroep om een plaquette met namen te realiseren bij het Monument op het Stationsplein. Deze werkgroep bestond uit Bert Onclin, Jaap Kruidenier en Wim Velthuizen. De heer Onclin had bij intensief onderzoek in het Baarnse bevolkingsregister kunnen nagaan welke joodse inwoners hiervoor in aanmerking zouden komen. Hij verzocht het gemeentebestuur die namen op een of andere manier blijvend in herinnering te houden. Destijds is het echter niet tot een herdenkingsteken gekomen. De gegevens van de heer Onclin vormden een belangrijk uitgangspunt voor het opstellen van een namenlijst voor het Comité Joods Monument Baarn.

In 2014 ontstond bij de publicatie van het boek ‘Duizend jaar Baarn’ opnieuw een initiatief om een plaquette met namen te realiseren. Dit leidde tot het Comité Joods Monument Baarn, dat in 2015 een formele status kreeg van de Gemeente en voorstellen kon doen voor een gedenkteken.

Het comité, dat er in slaagde om de plaquette te doen plaatsen, bestond uit Peter Schmidt (voorzitter), Kok van Nood (secretaris), Jacqueline Frankenhuis, Wim Hazeu, Inge Pastoor, Cees Roodnat en Wim Velthuizen.

De plaquette is het resultaat van een gezamenlijke uitwerking van het comité naar een ontwerp van Kok van Nood op basis van ‘Stolpersteine’, zoals die bijvoorbeeld in Amersfoort liggen voor de huizen van verzetsstrijders in de Tweede Wereldoorlog en verdwenen joodse plaatsgenoten.

De Menora is een ontwerp van Otto Treumann.

De namen op de plaquette op het Stationsplein in Baarn voor joodse medeburgers die in de Holocaust omkwamen, zijn met zorg achterhaald.

Dit boekje wil een indruk geven van de persoonlijke omstandigheden van de joodse Baarnaars die op de plaquette zijn genoemd. Bronnen voor dit gedenkboekje zijn o.a.: ‘Zij hebben onder ons geleefd’, het Digitaal Joods Monument, Joods Historisch Museum, Kamp Westerbork, het Nederlandse Rode Kruis, de Oorlogsgravenstichting en SS-concentratiekampen. De informatie in deze bronnen is niet 100% gelijk. Bij verschillen zijn in dit gedenkboekje de gegevens van het Digitaal Joods Monument aangehouden en bij twijfel is advies van Kamp Westerbork en de Oorlogsgravenstichting ingewonnen.

Het is heel moeilijk, zo niet ondoenlijk, om van joodse onderduikers in Baarn gegevens te vinden. Allen die slachtoffer zijn geworden van de ‘Endlösung’ verdienen onze gedachtenis, ook al staan hun namen niet op deze plaquette of in dit gedenkboekje. Hierin zijn gegevens vermeld die wij hebben gevonden tot het ter perse gaan in december 2015. Voor overige informatie verwijzen wij u naar bibliotheken, boekhandels en het internet. In dit gedenkboekje hebben wij niet alleen de namen van plaatsgenoten die slachtoffer werden, een menselijk gezicht willen geven. Door in dit boekje ook over enkele concentratiekampen en de omstandigheden aldaar informatie te geven is getracht een beeld te schetsen van de situatie in de jaren 1940 – 1945. Zoals de tekst op de plaquette zegt: “OPDAT WIJ NOOIT VERGETEN”.

Baarn, 27 januari 2016

Namens het Comité Joods Monument Baarn, Wim Velthuizen.

www.joodsmonumentbaarn.nl

Mijn Moeder

Ze hebben mijn Moeder meegenomen
Ik weet niet of ze terug zal komen.
En waar moet ik nou heen
Ik ben helemaal alleen.
Er wordt gepraat en overlegd
Maar ik kan nergens terecht.
Dan komt er een mevrouw
Die zegt, ik kom voor jou.
Met haar ben ik meegegaan
Ze namen mij als eigen aan.
Ik was wel blij maar de oorlog was nog lang niet voorbij.
Het duurde maar voort
Er zijn veel mensen omgekomen en vermoord.
Soms hadden we niets te eten,
Dat zal ik nooit vergeten.
Of ik moest me verstoppen onder de vloer
Want de Duitsers lagen op de loer.
Dan was ik erg bang
En de oorlog duurde zo lang.
Maar na vijf jaar was het voorbij
We waren vrij.
Maar ze hebben mijn Moeder meegenomen.
Ze is nooit terug gekomen.

*Gedicht van Rebecca Schellevis,
dochter van de in 1943 vermoorde Anna Schellevis-Schijveschuurder.*

